

INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES
МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ ЗА ПАМЕТНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА И ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИТЕ МЕСТА
BULGARIAN NATIONAL COMMITTEE
COMITÉ NATIONAL BULGARE
БЪЛГАРСКИ НАЦИОНАЛЕН КОМИТЕТ

Становище на БНК на ИКОМОС по публикуваното резюме на План за опазване и управление (ПОУ) на Старинен град Несебър

ИКОМОС е експертен орган на ЮНЕСКО в политиките за опазване на световното културно наследство и е активна страна в процесите на консултации по решаването на проблеми, изготвяне на програми и планиране. Този факт, както и историята на положително и успешно партньорство на БНК на ИКОМОС с община Несебър по опазването на някои от най-значимите паметници в Стария град, обясняват ангажимента ни за изразяване на професионалното ни отношение по предложениия проект за ПОУ.

Становището на БНК на ИКОМОС визира публикуваното резюме на ПОУ в официалния сайт на община Несебър, допълнително пояснено от проф. Тодор Кръстев, ръководител на авторския колектив, в презентация пред БНК на ИКОМОС. За съжаление, въпреки изразената готовност от Община Несебър и от проф. Кръстев, да бъдем запознати с пълния вариант на Плана за опазване и управление, такъв не ни беше предоставен.

Становището разглежда аспекти на концепцията, съдържанието, терминологията, възможностите за практическо приложение, както и административни въпроси. То коментира съответствието на Плана с постановките на основните документи на водещите международни организации в областта на опазване и управление на наследството (UNESCO, ICOMOS, ICCROM), като поставя изричен акцент върху Принципите от Ла Валета (The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas, приет от 17 Генерална асамблея на ИКОМОС на 28 ноември 2011) - документ, в който е отразена „парадигмална промяна“ в разбирането за наследството по отношение на обект, цели и методология. Важно развитие в този документ в сравнение с Вашингтонската харта от 1987 е отчитането на значимостта на икономическите аспекти и необходимостта от съвместна работа с местните общности.

БНК на ИКОМОС приветства чувството за отговорност, загрижеността и активното усилие на Община Несебър за инициране на работа по разработване на ПОУ за старинен Несебър – жизнено важен съвременен инструмент за опазване и управление на културното наследство в съвременните трудни условия на глобализация, състезаващи се неолиберални икономики и настъпилата криза, която все повече надхвърля рамките на финансово-икономическите отношения.

Уважаваме огромната работа, извършена от интердисциплинния експертен екип, поел отговорността и риска за пионерска работа в едно поле, което е ново за българските условия, но е и все още развиващо се в световен и европейски мащаб. Отчитаме трудностите, произтичащи от факта, че в случая се бори с исторически град, който продължава развитието си под влияние на социално-икономически и културни промени - ситуация, която прави политиката по опазването трудна и директно зависима от управлението на цялостния съвременен физически и социално-икономически контекст.

Даваме си сметка, че приетият план на Старинен Несебър ще бъде ориентир в развитието на следващи такива планове в България – в този смисъл значението му надхвърля границите на община Несебър и конкретната културна ценност.

Споделяме виждането, че опазването на културното наследство отразява осъзнаването на основните културни ценности на едно общество (ICCRROM, Насоки за управление на обектите на световното културно наследство, второ издание, 1998) и считаме, че процесът по изработване на ПОУ е творчески акт, който цели постигане на единно виждане по ценността на културно-историческия ресурс, начините на неговото опазване и развитие, възможностите и споделените отговорности в процеса (Принципи от Ла Валета, 2011).

В този смисъл БНК на ИКОМОС е убеден, че в настоящия момент е важно да бъдат поставени на професионален и обществен дебат както чисто технологични, терминологични и специфични проблеми, така и цялостният концептуален подход към разработването на плана, неговият обхват, цели и структура, стратегическите му постановки и обосновки - доколкото в ПОУ е създадена рамката, която да гарантира постигането на целта на опазването - да защити качеството и ценността на културно-историческия ресурс, да опази материалната субстанция и да гарантира нейния интегритет за бъдещите поколения.

Нормативни аспекти

В публикуваното резюме се отбелязва, че изработването на ПОУ на “Старинен град Несебър” е изцяло съобразено с изискванията на Наредбата за обхвата, структурата, съдържанието и методологията за изработване на плановете за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности (приета с ПМС № 45 от 25.02.2011 г., обн., ДВ, бр. 19 от 8.03.2011 г., в сила от 8.03.2011 г.). Съгласно Параграф 1 от цитираната Наредба, проектите на плановете за опазване и управление на заварените обявени паметници на културата от световно значение по Параграф 14 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за културното наследство се възлагат и финансират от министъра на културата и се изработват в съответствие с разпоредбите на наредбата. Резюмето не дава отговор на въпроса кое обстоятелство е наложило възлагането, респективно финансирането на подобен инструмент, да бъде поето от Община Несебър. Логично би било пилотният проект на Плана за опазване и управление да е ангажимент на държавата, която да гарантира своята подкрепа за адекватното му приложение.

Концептуална рамка на плана

Напълно основателно обосновката на значимостта на обекта в ПОУ приема за отправна точка аргументацията за номинацията на ценността през 1982, която изтъква старинния град Несебър като „уникален пример за синтез на вековна човешка дейност“ и „място, където многобройни цивилизации са оставили осезаеми следи, прекрасно смесени в еднороден ансамбъл, хармоничен във връзките си с природата“. Положително е, че се напомнят и други важни основания за вписване в Листата, а именно: че в случая става дума за единен исторически град, притежаващ интегрални културни стойности - „град, който в продължение на хиляда години е бил забележително духовно средище, а и днес е развиващ се градски организъм, единна урбанистична тъкан от високо качество“. Изтъкнато е и активното отношение на градската структура към природната среда и фактът, че природният ландшафт играе обединяваща роля в градската тъкан, като ѝ придава цялостност и компактност. В по-нататъшното изложение на резюмето на Плана обаче, тази обосновка не е достатъчно

ефективно използвана, за да се открият и изследват връзките и взаимодействията между отделните културни пластове и елементи със съвременния живот на града.

Съгласно Принципите от Ла Валета, ПОУ следва да бъде документ, детайлно определящ стратегиите и инструментите за защита на наследството, като в същото време отговаря на нуждите на съвременния живот. Планът за опазване би следвало да се базира върху планирането на целия град, като включва анализ на археологическите, исторически, архитектурни, технически, социологични и икономически ценности, да бъде комбиниран с План за управление, в който да бъде предвиден цялостен мониторинг на интервенциите и техните въздействия. В изпълнение на тази си роля той следва да съдържа законодателни, финансови, административни раздели и документи за опазване, както и планове за опазване и мониторинг. В публикуваното резюме е многократно заявено придържане към тези постановки, но не става ясна визията за тяхното практическо приложение. Недостатъчно е отчетена спецификата на историческия град като интегрално културно наследство, променящо се и в днешния ден – промяна, която трябва да се подкрепи и компетентно управлява.

Регионалният подход е отбелязан (и от авторския екип, и от експертите в Мисията на ЮНЕСКО и ИКОМОС през 2010 г.) като изключително важен и необходим, но в резюмето не личи прилагането му – а това би позволило да се използва обвързано и ефективно целият регионален ресурс.

Още Вашингтонската харта (1987) призовава да се търси подкрепата на Плана от страна на жителите на историческата територия, като подчертава, че „опазването на историческите градове засяга преди всичко техните жители. Взаимното разбиране, базирано върху публично осъзнаване и търсенето на общи цели между местните общности и професионалните групи е основата за успешно опазване, ревитализиране и развитие на историческите градове (Ла Валета, 2011). Представената в резюмето на ПОУ органиграма на управленския процес визира участие на местната общност и частния бизнес в процесите на опазване и управление, но от нея не става ясно какви са предложенията за практическо реализиране на това участие чрез конкретни взаимодействия. Редно е да се проведе задълбочено изследване и диалог с местната общност, преди да бъдат окончателно формулирани визията и стратегическите цели на Плана.

Структура, съдържание и терминология

Публикуваният материал е структуриран в седем раздела и приложения (схеми и илюстрации и приложни продукти), което отговаря на обявената структура на плана, съответстваща на изискванията на Наредбата.

Разделите в глава „Общо описание“ на публикуваното резюме на Плана представят лаконични описания без изводи на базата на анализ по тях и не дават възможност да се прецени реалната задълбоченост на проведеното изследване по отношение на природните и демографски характеристики на обекта.

В глава „Значимост“ е направен анализ на материалните ценности и нематериалното наследство. В резюмето информацията е схематична, а относно нематериалното наследство - и неаргументирана. От наличната информация не може да се определи доколко в Плана темата е детайлно и научно развита. Същото се отнася и за глава „Анализ и оценка на състоянието“.

В глава „Стратегически цели и специфични задачи“ са декларираните основните приоритети, методи и принципи на формулирането им. Грите стратегически цели и 12 специфични задачи са представени в резюмето в табличен вид, без информация дали и как са развити и не може да се прецени как този аспект е представен в Плана.

В глава „Стратегически насоки за опазване, използване и управление” са разгледани редица важни аспекти в политиката на опазване на Старинен град Несебър. Тука са развити вижданията за юридическа защита, проучване, насоки за опазване и популяризиране на ценностите, както и за развитие на културния туризъм. Те са допълнени от административно-правни насоки.

В представената органиграма в Раздел 9 „Усъвършенстване на управлението“, липсва яснота по връзката между бизнеса, жителите на града и официалните институции (общински и държавни), както и ролята на туристите.

В главата за прилагане на Плана за опазване и управление са представени дългосрочна, средносрочна и краткосрочна програми, както и програма за неотложни мерки. Те са поднесени в табличен вид и в тях са посочени редица важни дейности, необходими за провеждането на политиката за опазване на Старинен град Несебър. Положителен елемент е стремежът за връзка между планираните в отделните етапи дейности. Прави впечатление обаче, че мястото на местните жители и местния бизнес не е достатъчно широко застъпено.

Към резюмето са приложени голям брой планове и схеми, илюстриращи представените тези, както и допълнителен илюстративен материал от съвременни и архивни документи. Приложени са някои вече изготвени проекти за опазване и реставрация, включително и такива на ИКОМОС, които да служат за илюстрация и подкрепа на тезите в Плана.

Следва да се отбележи, че не всички пилотни проекти в частта „Приложни продукти“ са разработени изрично за нуждите на настоящата разработка. Някои от тях, като проектът за реставрация на църквата „Св. Архангели Михаил и Гавраил”, са започнати далеч преди иницирането на ПОУ.

Предложеното от Плана за намаляване на буферната/охранителна зона не е аргументирано убедително. Основна част от тази зона е разкритият до момента некропол. Разкритата зона обаче е само малка част от действителната площ на некропола. Този археологически обект в неговата цялост е неразривно свързан с археологическите структури в Стария град. Той има и много голям културен и научен потенциал и бихме препоръчали да не се прибегва до намаляване на границите, а да се обмисли възможността за включване на цялата му територия в буферната зона.

Счиаме, че в резюмето на Плана не е развита достатъчна степен системата за Управление. В тази връзка бихме препоръчали да се изяснят подходите и механизмите на управление, начините за взаимодействие на заинтересованите страни, достъпа на местното население (граждани и местен бизнес) в процеса на управление. Важно е също да бъдат предложени управленски политики и инструменти, с които да бъдат привлечени като активна страна при формулиране на местните приоритети и начини на действие максимално широк кръг групи на местната общност.

В резюмето липсва и изключително важната тема за оценка и управление на риска. Това е един от широко признатите най-важни елементи в процесите на управление както на урбанистичното развитие, така и на културното наследство.

Считаме за целесъобразно да отправим и следните препоръки:

В резюмето не може да се открие анализ на състоянието и развитие на цялостна стратегия за пълноценно функциониране на социалната и техническа инфраструктура в старинния град, не само свързана с туристическата функция, но с ежедневието на неговите обитатели, в това число проблематиката на енергийното планиране, планирането на мобилността, на туристическото развитие и взаимодействието му с други икономически дейности.

Препоръчваме да се направи цялостен SWOT анализ на състоянието и потенциала на наследството, и функционирането на историческия град в неговия специфичен контекст, като се отчетат материалните и нематериалните елементи и връзките между тях.

В обявения екип липсват специалисти по градска икономика, градско управление, социология, културна антропология, реставрация. Пълноценното кадрово обезпечаване на ПОУ би имало положителен ефект върху дейностите за опазване и управление.

Основателно в документа е отбелязано, че природният ландшафт играе обединяваща роля в градската тъкан, като ѝ придава цялостност и компактност – с оглед на това е необходима намеса на съответни специалисти в полето на ландшафта, биоразнообразието, екологията, които да извършат оценка на произтичащите рискове за наследството от евентуални промени в климата.

В резюмето не е представена и следва в Плана да се предложи цялостна система за мониторинг - кой и как ще го осъществява, какви индикатори ще бъдат използвани, за да се оценят очакваните въздействия на бъдещи интервенции.

Необходимо е да се разработи подробна схема на механизмите за финансиране на дейностите по опазване и управление – източници, координация, отговорности, мотивация, прозрачност и отчетност, анализ на риска.

Някои финансови инструменти в Резюмето, като например идеята за „учредяване на общинска „Консервационна фирма” и крие риск от монополизиране на дейностите.

Общата ни препоръка по отношение на терминологията, която е много важна за правилното функциониране на ПОУ, е да се избягва директното привнасяне на термини от английски език, които в някои случаи звучат объркващо и неточно. Това се отнася особено до консервационно-реставрационния процес и препоръчваме консултация от съответните професионални организации.

В заключение искаме да поздравим община Несебър и авторския колектив на ПОУ за огромния обем задълбочена работа и пионерски труд. Искрено се надяваме, че след общественото обсъждане, интегрирането на препоръките от различни институции и приемането му, ПОУ ще бъде ефективно работещ надежден инструмент, който ще обедини всички усилия за опазване и развитие на уникалната културна ценност Старинен град Несебър. В този процес Община Несебър може да разчита на активната подкрепа на БНК на ИКОМОС.

24 юли 2012
София – Несебър

доц. Стефан Белишки
Председател на БНК на ИКОМОС